
افلاق در نهج البلاغه

گردآوری و تالیف: هادی جلیوند

www.ketab.ir

سرشناسه	:	جلیوند، هادی، ۱۳۶۷-
عنوان قرارداد	:	نهج البلاغه. فارسی- عربی. برگزیده. شرح. Nahjol-Balaghah. Persian- Arabic . Selection.
عنوان و نام پدیدآور	:	Commantries
مشخصات نشر	:	اخلاق در نهج البلاغه / گردآوری و تألیف هادی جلیوند.
مشخصات ظاهری	:	اردبیل: خط هشت، ۱۳۹۸.
شابک	:	۱۷۲ ص.
وضعیت فهرست نویسی	:	۴-۰۷-۶۹۱۹-۶۲۲-۹۷۸
یادداشت	:	فیبا
یادداشت	:	فارسی- عربی.
موضوع	:	کتابنامه.
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- اخلاق
موضوع	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Ethics
موضوع	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- نقد و تفسیر
موضوع	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation
موضوع	:	اخلاق اسلامی
موضوع	:	Islamic ethics
موضوع	:	اخلاق اسلامی -- جنبه های قرآنی
موضوع	:	Islamic ethics -- Qur'anic text
شناسه افزوده	:	علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه. برگزیده. شرح
شناسه افزوده	:	Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah
رده بندی کنگره	:	۰۹/BP۲۸
رده بندی دیویی	:	۹۵۱۵/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۹۷۲۴۷۷

اخلاق در نهج البلاغه

گردآوری و تألیف: هادی جلیوند

ناشر: انتشارات خط۸

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۱۹-۰۷-۴

صفحه آرای: طراحان ستاره شهر

طرح روی جلد: هادی جلیوند

نوبت و سال چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخ

ISBN: 978-622-6919-07-4

۷	مقدمه
۹	چیستی و مفهوم اخلاق
۱۰	تعاریف و مفاهیم اخلاقی
۱۰	ماهیت ارزشهای اخلاقی
۱۱	فرق تربیت و اخلاق
۱۲	مفهوم شناسی اخلاق
۱۳	اخلاق در منزلت اندیشمندان و عالمان اخلاق
۱۴	جایگاه اخلاقی در نهج البلاغه
۱۵	فصل اول (خطبه ها)
۱۶	خطبه ۱۳
۲۰	قسمتی از خطبه ۸۶
۲۷	خطبه ۹۷
۳۳	خطبه ۱۰۴
۳۵	خطبه ۱۷۶
۴۵	خطبه ۱۹۲
۶۷	خطبه ۱۹۳
۸۱	خطبه ۲۲۰
۸۳	خطبه ۲۲۳
۸۶	فصل دوم (نامه ها)
۸۷	نامه ۵
۸۹	نامه ۱۴

۹۲.....	نامه ۲۵.....
۹۸.....	نامه ۳۱.....
۱۱۰.....	نامه ۴۱.....
۱۱۵.....	نامه ۴۶.....
۱۱۷.....	نامه ۴۷.....
۱۲۱.....	نامه ۵۳.....
۱۴۶.....	نامه ۶۹.....
۱۵۶.....	نامه ۷۶.....
۱۵۸.....	فصل سوم (حکمت ها).....
۱۵۹.....	حکمت ۳۸.....
۱۶۳.....	حکمت ۱۱۳.....
۱۶۸.....	حکمت ۲۳۴.....
۱۷۰.....	حکمت ۲۸۹.....
۱۷۵.....	حکمت ۴۰۱.....
۱۷۶.....	منابع و ماخذ.....

اخلاق و تربیت و پرورش افراد صالح در دنیای امروز امری ست که هر چند علمای تربیت و روان‌شناختان به اهمیت آن پی برده اند اما در عین حال که مهم است از آن غافل شده ایم و در خیلی موارد شاهد آن هستیم که پدران و مادران دغدغه تعلیم دروس مدرسه و دانشگاه را دارند و می‌خواهند به قول قدیم ترها شاگرد اول کلاس درس باشند و برایشان مهم نیست که شاگرد اول اخلاق هم باشند یا نه بنابراین هدف از تالیف و گردآوری این کتاب جمع نمودن مطالبی هر چند کوتاه و مختصر در باب اخلاق و تربیت اخلاقی است که در کتاب ارزشمند نهج البلاغه بدان اشاره شده است و برای توضیح و تفسیر آن از کتاب «پیام امیر» آیت الله مکارم شیرازی که قلمی ساده و روان نسبت به سایر تفاسیر و شرح‌های نهج البلاغه دارد بهره برده شده است هر چند گاهی به تناسف سارین از جمله مرحوم علامه جعفری نیز مراجعه شده است.

کتاب ارزشمند نهج البلاغه که آن را «اخ القرآن» نیز می‌نامند در بر دارنده ی برخی از سخنان و کلمات نورانی علی بن طالب (علیه السلام) که است با ذوق و هنر علامه سید رضی در سه فصل جداگانه خطبه‌ها (۲۳۹) نامه‌ها (۷۹) و کلمات (۴۸۰) تنظیم گردیده و شکل و نظام زیبایی به خود گرفته است. این کتاب شاهکاری است که فضیلت آن، همانند صاحبش، تنها در یک زمینه خلاصه نمی‌شود. خواننده این اثر علاوه بر خداشناسی، با مباحث اجتماعی و سیاسی نیز آشنا می‌شود و در کنار آموزه‌های نافذ پارسایی و پروا پیشگی، با شیوه‌ای بدیع از حکومت‌داری و مدیریت انسانی مأنوس می‌شود. علی (علیه السلام) با منطقی استوار و آگاهانه درباره ی دگرگونی‌های بسیار شتابان مردم و سرشت افراد و گروه‌ها سخن گفته و گاهی با توصیف رعد و برق و آفرینش آسمان و زمین، پدیده‌های زنده ی طبیعت را به تفصیل شرح داده و اسرار خلقت خفاش و مورچه و طاووس و ملخ را فاش کرده و درعین حال مردم را به انجام تعهدات اخلاقی و اجتماعی فرمان داده است.

«بیان نهج البلاغه بیانی است که اگر انتقاد کند، گویی تندبادی خروشان است؛ اگر فساد و مفسدین را تهدید نماید همچون آتشفشان‌های سهمناک و پر غرش زبانگی می‌کشد؛ اگر به استدلال منطقی بپردازد، عقل‌ها و احساسات و ادراکات بشری را مورد توجه قرار می‌دهد و راه هر دلیل و برهانی را می‌بندد و عظمت منطقی

برهان خود را ثابت می کنند؛ اگر به رای و تفکر و دقت دعوت کند، عقل و حس را در خواننده همراه می سازد و به سوی آنچه می خواهد سوق می دهد و او را با جهان هستی پیوند می دهد. نیروها و قوای ایشان را متحد می گرداند تا به حقیقت برسند؛ اگر مخاطب را پند و اندرز می دهد، او مهر پدر و عاطفه پدری راستین و وفای انسانی و گرمی محبت بی انتها را در آن خواهد یافت و اگر برای خواننده از ارزش هستی و زیبایی های خلقت و کمالات جهان هستی سخن بگوید آنها را با جوهری از نورش در قلب او می نویسد.»

ابن ابی معزی الحیدر شارح نهج البلاغه می نویسد: «من بسیار در شگفتم از مردی که در میدان جنگ چنان خطبه می خواند که گواهی می دهد که طبیعتی مانند شیران دارد، سپس در همان میدان هنگامی که تصمیم بر مصلحه و اندرز می گیرد، سخنانی از زبانش تراش می کند که گویی طبیعتی چون طبیعت راهبان دارد که لباس مخصوص رهبانیت پوشیده و در دیرها زندگی می کند؛ نه خون حیوانی را می ریزد و نه حتی از گوشت حیوان تناول می کند.» (ابن ابی الحیدر، ۱۳۷۵: ۵۳)

با این که نهج البلاغه یک کتاب اخلاقی محسوب نمی شود، ولی همانند نظام اخلاقی قرآن کریم، نسبت به سایر نظام های اخلاقی، از وسعت و گستردگی بیشتری برخوردار است، زیرا افزون بر این که انسان ها را در موارد فراوانی، به تزکیه و تهذیب نفس سفارش می کند و درباره تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی، دستورالعمل اخلاقی دارد، روش های تربیت اخلاقی فردی و اجتماعی را نیز بیان کرده است که از مهمترین شیوه های تربیت اخلاقی نهج البلاغه می توان به مواردی چون: حکمت، تربیت عقلانی، تذکر و یادآوری نعمت ها، موعظه، خطابه، عبرت آموزی، کاربرد اصول روانشناسی، اما به معروف و نهی از منکر و... اشاره کرد.^۲

در آخر باید یادآور شویم که مطالب این کتاب نه به صورت صدر صد در بر دارنده تمام مطالبی است که در مورد اخلاق در نهج البلاغه آمده بلکه بیش تر به دنبال خطبه ها، نامه ها و حکمت هایی هستیم که اکثر موضوعات آن ها را اخلاق و تربیتی اخلاقی در بر گرفته است

چستی و مفهوم اخلاق

^۱ (چرداق، ۱۳۴۴: ۶۷)

^۲ روش های تربیت اخلاقی در نهج البلاغه (اعتنا به شریعی

مفهوم اخلاق و فضایل اخلاقی از پیچیده ترین مفاهیم در فلسفه عملی است. در این جا سوالی مطرح است و آن این است که «اخلاق چیست؟ با چه ملاکی می توان فعلی و عملی را اخلاقی و یا غیر اخلاقی و ضد اخلاقی دانست؟ این سؤال را می توان در سطح صفات و اندیشه های انسانی نیز تعمیم داد. چه صفاتی را اخلاقی می نامند؟ و چرا؟ و نیز چه اندیشه هایی اخلاقی و چه اندیشه هایی غیر اخلاقی است؟»

به اعتقاد مرحوم مطهری، منشأ تفاوت در تحلیل اخلاق به تفاوت در بینش ها و جهان بینی ها باز می گردد.

آنچه روشن است: بشر بعضی کارها را اخلاقی می نامد و برخی کارها را غیر اخلاقی. مثلاً غذا خوردن، خوابیدن در نزد بشر کارهای عادی است و اما بخشش کردن و ایثار و محبت به غیر، از نوع کارهای عادی به شمار نمی رود و بالعکس. بشر برای این نوع کارها یک نوع تقدس قائل است و فاعل آن را می ستاید. پس اولین تفاوت فعل طبیعی از فعل اخلاقی در این است که فعل اخلاقی جای ستایش و سپاس و آفرین دارد و برای این کار ارزش قائل اند برخلاف کارهای عادی.

به نظر افلاطون، ریشه ی اخلاق در خرد است. خرد در نزد افلاطون ریشه ارزش هاست و ارزش ها از نظر وی زیبایی، حقیقت و عدالت است. از نظر افلاطون، خردی عامل خیر، شناخت نیکی کافی است. پس فضیلت اخلاقی چیزی جز علم نیست. بشر اگر با جهل مبارزه کند اخلاق فاضله تحقق می یابد.

ارسطو در تحلیل مفهوم اخلاق، سعادت را مطرح کرده است. فضایل اخلاقی از نظر وی وسایلی هستند برای رسیدن به سعادت، وی فضیلت اخلاقی را حد وسط میان افراط و تفریط می داند.

به نظر شهید مطهری امور اخلاقی که از ذات مقدسی برخوردارند، از مقوله ی ذات و پرستش به شمار می روند، اما عبادتی ناآگاهانه. بشر در عمق فطرت خویش از آن رو عمل اخلاقی را می ستاید و آن را مقدس و زیبا می داند که عمل اخلاقی، عبادت خداوند است اگرچه بشر نسبت به آن خودآگاهی نداشته باشد. حس اخلاقی در نزد مطهری جدا از حس خداشناسی نیست.